

GÖRÜŞ

PHILIPPOS SAVVIDES
ULUSLARARASI HELEN VE
AKDENİZ ÇALIŞMALARI MERKEZİ, ATİNA

Kıbrıs sorununun Türkiye'nin AB sürecinin

Kıbrıs'ın AB üyeliğinin, Kıbrıs sorununun çözümünde bir ilerleme yaratmadığı ortadadır. Ancak Avrupa ile onun ilke ve normlarının, hala Kıbrıslı Rumlar ve Türkler için ortak bir Avrupa geleceği inşa etmekte gerekli enerji ve temeli sağlayabileceği gözardı edilmemelidir. İki toplumun ortak geleceklerini Avrupa dışında kurabilmeleri neredeyse imkânsızdır. Aslında Kıbrıs'ın AB'ye katılımı, geçmişin geleneksel politikalarına dönüş çabalarını da zayıflatmaktadır.

Avrupa Birliği önemli dönüşüm aşamalarından geçmiştir. Bugün gördüğümüz duraklamanın aksine, 1980'ler, 1990'lar ve 21. yüzyılın ilk yıllarında Avrupa, derinleşme ve genişleme olmak üzere iki temel ayak üzerine oturan aktif bir politika izlemekteydi. Derinleşme, hem siyasi hem ekonomik bütünleşmeyi daha fazla ilerletecek kurumsal reformlar anlamına gelmekteydi. Genişleme ise Orta ve Doğu Avrupa ile Doğu Akdeniz'deki ülkeleri birlik içine taşımayı ifade etmekteydi. Derinleşme ve genişleme politikasının amacı açıktı: Avrupa'nın bir daha asla eski çirkin geçmişine dönmesine izin vermeyecek koşulları yaratmak. Bu, kanlı çatışmalar ve iki dünya savaşının karakterize ettiği bir geçmişti. Ole Waever'ın çok doğru bir biçimde dikkat çektiği üzere Avrupa açısından "öteki", savaşlar ve felaketlerle dolu kendi tarihidir. Avrupa için en büyük tehlike kendi geçmişine geri dönmektir.¹ Bu yüzden Avrupalıların, özellikle ilerici Avrupalıların temel önceliği, parçalanmayı ve çatışmaları önlemek amacıyla bütünleşme ve genişleme sürecine ivme kazandırmaktır.

Bu çerçevede Birlik, Kıbrıs ve Türkiye için katılım sürecini başlattı ve Yunanistan'ın 1999 yılında cesurca aldığı, vetodan vazgeçme ve Türkiye'nin Avrupa amacı yönünde ilerlemesine imkan tanıma kararını memnuniyetle karşıladı. 1999 Helsinki AB Konseyi zirvesi ve bunu izleyen AB kararlarında, Türkiye'nin tam üye olabilmek için yükümlülüklerini yerine getirmesi, geniş çaplı iç reformları uygulamaya koyması, komşularıyla ilişkilerini

normalleştirilmesi ve Kıbrıs sorununun çözümüne katkıda bulunması gerektiği açık hale geldi. Bu politika uzun dönemde Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye'den oluşan bir barış ve istikrar üçgeninin oluşmasına, sonrasında ise Avrupa'nın parçalanmış ve çatışmalı geçmişine dönüşü engellemenin amacına katkıda bulunabilecektir.²

Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye arasında istikrarlı bir üçgenin oluşturulması, bölgenin bir bütün olarak istikrarı ve güvenliği için kritik öneme sahip.

Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki gelişmeler, bu gözlemleri her zamankinden daha anlamlı hale getiriyor. Şu noktada hiç kimse bölgede gelişen olayların nihai sonucunu kesin olarak öngörebilecek pozisyonda değil. Kesin olan tek şey, kırılganlık, belirsizlik ve öngörülemezliğin yüksek düzeyde olacağı bir geçiş döneminin yaşanacağı. Bu nedenle Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye arasında istikrarlı bir üçgenin oluşturulması bölgenin bir bütün olarak istikrarı ve güvenliği için kritik öneme sahip. Bu sonuca ulaşma yolundaki kritik faktörler ise Kıbrıs sorununun çözümü ve Türkiye'nin katılım sürecinin devamı ve hız kazanmasıdır.

¹Ole Waever, "The EU as a Security Actor" Morten Kelstrup ve Michael C. Williams (ed.), International Relations Theory and the Politics of European Integration (London: Routledge, 2000)

18 ²Paulina Lampta, "İstikrarlı Bir Doğu Akdeniz", Türkiye'nin AB Üyeliği'nin Fırsat Maliyeti: Dört Görüş, Açık Toplum Vakfı, (Mayıs 2009)

çözümü ve yeniden ateşlenmesi

AB içindeki Kıbrıs

İlk başlarda bazı siyasi aktörler, analistler ve gazeteciler Kıbrıs'ın Birliğe katılımı konusundaki kuşkularını ve hatta muhalefetlerini dile getirmişlerdi. Temel savları, çatışma içinde olan bir ülkenin, AB gibi ulusüstü bir organizasyona üye olamayacağıydı. Buna ilaveten, Kıbrıs'ın katılımının Kıbrıs sorununun kapsamlı çözümü için gösterilen çabalar üzerinde olumsuz etkileri olacağını savunmaktaydılar.

Kıbrıs'ın katılım sürecinin, Mayıs 2004 sonrasında Kıbrıs sorununun çözümünde bir ilerlemeye neden olmadığı ortadadır. Sorunun çözümünde başarısız olunmasının ve bunu takip eden gelişmelerin, adadaki Kıbrıslı Türklerde büyük bir hayal kırıklığı yaratmış olduğu da bir gerçektir. Ancak Avrupa ile onun ilke ve normlarının, hala Kıbrıslı Rumlar ve Türkler için ortak bir Avrupa geleceği inşa etmekte gerekli enerji ve temeli sağlayabilecek olduğu da gözardı edilmemelidir. İki toplumun ortak geleceklerini Avrupa dışında kurabilmeleri neredeyse imkânsızdır. Aslında Kıbrıs'ın AB'ye katılımı geçmişin geleneksel politikalarına dönüş çabalarını zayıflatmaktadır. Yani Kıbrıslı Rumların hâkimiyeti ve Kıbrıslı Türklerin ayrılması şeklindeki politikalara dönüş daha zor görünmektedir.

Kıbrıs için yeni bir vizyon Jürgen Habermas'ın "yurttaşlar ulusu"³ olarak tanımladığı çerçeve içinde oluşturulabilir. Bu, yurttaşın tüm siyasi, toplumsal ve ekonomik faaliyetlerin merkezini oluşturduğu bir devlettir. Başka bir ifadeyle, yurttaş siyasi dünyanın başkahramanı haline gelmektedir. Böyle bir devlette, yurttaşların din, etnik köken, dil ve kültürlerinden bağımsız olarak özgürce katılabilecekleri sağlam bir demokrasi gelişebilir. Bu süreç, "yurttaşlık bağının" güçlendirilmesine, yani "demokratik anayasal devlete" olan sadakatın en üst düzeye ulaştığı bir yurttaşlık kimliğinin oluşturulmasına yol açabilir. Günümüzün çokkültürlü Avrupa'sında öncelik, milli kimliklerin değil yurttaşlık kimliğinin yaratılması olmalıdır.⁴

Federal, iki bölge, iki toplumlu AB üyesi bir Kıbrıs, Habermas'ın "yurttaşlar ulusu"nun gerçek bir emsalini oluşturabilir.

"Yurttaşlar ulusu"nun iki temel ayağı bulunmaktadır: yerel toplulukların yetkilendirilmesi, adem-i merkezileştirilmesi ve güçlendirilmesi ile, açık ve özgür bir kamusal alan. Yurttaşlar demokratik oyun kurallarının yazım sürecinin bir parçası haline gelirler ve devlet bir Leviathan değil yurttaşın ihtiyaçlarını karşılayan bir "hizmetkar" olur. Aynı zamanda milliyetçilik güç kaybeder ve yeni tip bir "demokratik anayasal yurtseverlik" ortaya çıkar; bu, yurttaşların kanun yapma ve güç kullanma yöntemlerinin meşruiyetine inanmalarına imkân verecek yeni bir "yurtseverlik"tir. Bu "yurtseverlik" altında birey, ayrımcılığa uğramadan ve siyasi eşitlik içinde farklı kimliklerini yaşayabilecektir. Bu çerçeve içerisinde, federal, iki bölge, iki toplumlu AB üyesi bir Kıbrıs, "yurttaşlar ulusu"nun gerçek bir emsalini teşkil edebilir. Bu, Kıbrıslı Rumların ve Türklerin paylaşabilecekleri ve Avrupa içinde gerçekleşmesi için birlikte çalışabilecekleri bir vizyondur.

Birleşmiş Kıbrıs'ın rolü

Avrupa içerisinde ve bölgede yaşanan gelişmelerin ışığında, Kıbrıs sorununun çözümü daha da acil bir konu haline gelmiştir. Birliğin bir üyesi olarak Kıbrıs'ın Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'in istikrarı için üstlenebileceği bir rol vardır. Bu siyasi sorunun çözüme kavuşturulması ve Türkiye'nin Avrupa mimarisine dâhil olması ile geliştirilebilecek bir roldür. Kıbrıs Doğu Akdeniz'de istikrar ve işbirliğinin lokomotifidir.

Birleşmiş bir Kıbrıs'ın, masaya getireceği avantajlar nelerdir?

- AB üyesi, birleşmiş, çokkültürlü bir Kıbrıs, bölge için iyi bir örnek teşkil edebilir. Çatışmaların çözümü ve barışın tesisi için bir "laboratuvar" işlevi görebilir.

³Jürgen Habermas, *The Inclusion of the Other: Studies in Political Theory*, Ciaran Cronin and Pablo De Greiff (eds.) (Cambridge, MA: The MIT Press, 1998).

⁴Theodore Coulombis and Philippos Savvides (eds.) *Building Citizenship in a Democratic Cyprus* (Athens: ELIAMEP, 2004)

işbirliği bu amaç yolunda bölgesel işbirliğinin gelişebileceği bir odak noktası oluşturabilir.

•Lizbon Antlaşması'nın koşullarına göre, Kıbrıs coğrafi konumu gereği, diğerlerine ek olarak, insani amaçlı "kurtarma ve yardım" operasyonlarında üstlenebileceği özel bir role sahiptir. Havaalanları, limanları ve oldukça gelişmiş altyapısı, Birlik ve ortakları tarafından bu tür operasyonlar için kullanılabilir.

• Birleşmiş bir Kıbrıs turizm ve ticaret alanında gelişmiş iktisadi faaliyetler için bir merkez olabilir. Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye asgari kısıtlamalar altında ve düşük maliyetle seyahat edebilecek turistler için çekici bir "üçgen" haline gelebilir.

• Enerji konusu, çatışma ve bölünmeden daha çok, bölgesel işbirliği ve kalkınmanın bir kaynağı haline gelebilir. Kıbrıs civarındaki muhtemel gaz ve petrol rezervleri, bu bölge ve özellikle de Kıbrıslı Rumlar ve Türkler için daha büyük faydalar yaratacak, daha geniş çaplı bir işbirliği için itici güç olabilir. Başka bir ifadeyle, çözüm sonrasında iki toplum ulus ve bölge düzeyindeki iktisadi ve diğer alanlardaki kazanımları paylaşabileceklerdir.

Kıbrıs sorununun çözümü, Avrupa'da, sorunun devamını Türkiye'nin AB üyeliği yolundaki ilerlemesini durdurmak için bahane olarak kullananların da asıl niyetlerini ortaya çıkaracaktır.

Kıbrıs sorununun kapsamlı çözümüne ilişkin ihtimaller muğlaklığını korusa da, ihtiyatlı bir iyimserlik için nedenler mevcuttur. Kapsamlı bir çözüm ancak Hristofyas ve Talat arasında 23 Mayıs ve 1 Temmuz 2008 tarihlerinde varılan anlaşmaları temel alan, samimi ve yapıcı diyalog yoluyla mümkün hale gelebilir. Kıbrıs'ın 2012'deki AB Dönem Başkanlığı çözüm sürecine hız kazandırabilir. Sorunun çözümü Kıbrıs'ın Başkanlık dönemindeki önceliklerini gerçekleştirme kapasitesini artıracak ve güçlendirecektir.

Kıbrıs'ın Dönem Başkanlığı, Doğu Akdeniz ülkelerinin karşı karşıya kaldıkları sorunları ve güçlükleri gündemin ön sıralarına taşımak için eşsiz bir fırsat sağlamaktadır. Göç, iklim değişikliğinin sonuçları ve su gibi temel kaynakların yönetimi, Kıbrıs Dönem Başkanlığı'nca öncelik verilmesi gereken meselelerdir. Ayrıca bölgesel işbirliği olmaksızın bu meseleleri etkili bir şekilde ele almak mümkün değildir. Kıbrıs-Yunanistan-Türkiye

Kıbrıs sorununun çözümü sadece adanın rolünü güçlendirmekle kalmayacak, Türkiye'nin AB katılım müzakerelerinin yeniden canlanmasına da yardımcı olacaktır. Diğer taraftan, Türkiye'nin AB katılım sürecinin devamı da müzakere sürecine yardımcı olacaktır. Bunlara ilaveten, Türkiye'nin, Kıbrıslı Rumların ve Türklerin üzerinde anlaşacağı bir çözüme bağlı kalacağından şüphe duyanlara yeniden güven verecektir.

Birleşmiş bir Kıbrıs, Türkiye'nin AB üyeliğinin en önemli savunucusu haline gelebilir

Birleşmiş bir Kıbrıs, Türkiye'nin AB üyeliğinin en önemli savunucusu haline gelebilir. Bu nedenle, Kıbrıs sorununun çözümüne yardımcı olmak Türkiye'nin çıkarıdır. Aynı zamanda, Türkiye'nin Ek Protokol dâhil yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmesi şartıyla, Türkiye'nin Avrupa hedefine destek vermek de Kıbrıs Cumhuriyeti'nin çıkarlarına uygun olacaktır. Kıbrıs sorununun çözümü en nihayetinde ilgili tüm aktörler için bir kazan-kazan sonucu yaratacaktır.

Avrupa'da, Kıbrıs sorununun devamını, Türkiye'nin AB üyeliği yolundaki ilerlemesini durdurmak için bir bahane olarak kullananların da asıl niyetlerini ortaya çıkaracaktır. Avrupa'daki muğlak durum yüzünden ve Türkiye'nin Avrupa'ya olan ilgisini kaybettiği gerçeği nedeniyle bu iddianın naif ve hatta hayalci olduğu söylenebilir. Bugün Avrupa'nın yüzyılın başındaki kadar çekici olmadığı ortadadır. Avrupa yurttaşları, Avrupalı liderlerin Birliğin meselelerini yürütme şekilleri karşısında düş kırıklığı yaşamakta ve ümitlerini kaybetmektedirler. Benzer şekilde, Türkiye ile muhtemel yeni AB üyeleri kendilerini aldatılmış hissetmektedirler. Fakat tüm bunlar Avrupa vizyonunu terk etmek için yeterli nedenler midir?

Konu Avrupa olduğunda, Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye'nin çıkarları birbirleriyle bağlantılı hale gelmektedir. Üç aktör de ancak daha güçlü ve daha fazla birleşmiş bir Avrupa'dan yarar sağlayabilir. Bu üç devlet arasında güçlü bir işbirliğinin gelişmesine yardımcı olmak, Avrupa'nın da çıkarıdır ve Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'daki bu kritik dönemde bu daha da belirgindir. Ne var ki, istikrarlı ve barışçıl bir Kıbrıs-Yunanistan-Türkiye üçgeni amacına ulaşmak için, tüm çabalarımızın Kıbrıs sorununun çözümüne ve Türkiye'nin AB hedefinin yeniden canlandırılmasına yoğunlaşması gerekiyor.

Bu makale, Açık Toplum Vakfı'nın "Türkiye'nin AB Üyeliğinin Fırsat Maliyeti III: Beş Görü" başlıklı yayınından (Mayıs 2011) alınmıştır.